

Kovács Péter Zoltán

KILENC OLDALLÁ
TÖMÖRÍTETT ÉLETEKDARVASI LÁSZLÓ: *AZ ÉV LÉGIUTAS-KÍSÉRŐJE*. MAGVETŐ KIADÓ,
BUDAPEST, 2022.

Közhely-e, hogy *mindenkiben* van egy regény? Többször találkoztam már ezzel a fordulattal – maga Darvasi László is mondta egyszer¹ –, minden bizonnyal igaz. Persze ez nem bír tudományos bizonyítóértékkel, úgyhogy jobb lesz, ha csak sejtésként hivatkozom rá. A sejtés egy alsejtése, hogy *mindenkiben* csak *egy* regény van. A saját élettörténetéből mindenki kiszabhat egy és csakis egy regényt, a többi már vér, verejték, fabula és fikció. Azt hiszem, Darvasi László legújabb kötete éppen ezzel a koncepcióval játszik el – bár itt mindenki csak egy novellát kap, fukar a szerző, hiába.

Az író, költő, publicista hatvanadik születésnapjára kiadott kötetnek, *Az év légiutas-kísérőjének* novellái a fülszöveg szerint „igazi mesternovellák”. Olyanok e szövegek, mintha a szereplők regényét írnák meg, azt az egyet, amely adatott nekik, mert ennél többet nem lehet a periferialétből kifacsarni; ez a kicsi, a lekicsinyített ember esszenciája, amelynek egyetlen cseppje is mar. De látszólag ennyi van belőle: egyetlen csepp.

Nem lehet hát terjengeni, csapongani, mint egy regényben, a választott műfaj okán nincsen hozzá tér. Szinte érezni a rengeteg húzás, kihagyás, tömörítés nyomát. Olyannyira nincs a kötetben felesleges mondat, hogy néhány szöveg balladisztikussá válik. A homályt néhol csak többszöri olvasással lehet eloszlatni, a sűrítés sokszor megakasztja a szöveg sodrását, ami nem biztos, hogy jót tesz a befogadói élménynek, szakmai szempontból viszont tiszteletre méltó, szinte tanítani való az a következetesség, amellyel Darvasi a szövegekből húz. Eltűnik minden sallang, csak a szikár lényeg, látszólag csak a történet marad, rövid mondatokban, bekezdésekben elbeszélve.

E módszer meglátásom szerint a történetek hitelességének is jót tesz: a szereplők egymás szavába vágunk (kivéve azokban a novellákban, ahol kö-

vetkezetesen szabad függő beszédben „szólalnak meg”), elharapják a mondataikat, nem ömlengenek, megszólalásaik ökonomikusak, emellett pedig a történet is pörög, gyors váltásokkal rohan előre. Nem is nagyon találunk a kötetben hosszú novellát: egyetlen, tizennégy oldalas novellától eltekintve (amely szöveget viszont a szerző jelenetezéses technikával és tipográfiailag is tagol) egyik szöveg sem hosszabb kilenc oldalnál.

A kötet novellái, szemben Darvasi korábbi műveinek jelentős részével, nem mágikusak, inkább a már a 90-es években kimunkált (már a korábbi, *Isten, haza, csal* című Darvasi-kötetben is megmutatott) „kisrealista” szövegvilághoz állnak közel. Egy-egy személy életét tömörítik magukba: akár egy teljes regényre való jellem- és sokszor akár történetanyagot kondenzálnak pár oldalnyi sűrű szöveggé – még ha eleinte úgy is tűnt, hogy ennyi a legtöbb, amit egy-egy választott szereplő történetéből az író ki tud facsarni. Szó, ami szó, a szereplők nem hétköznapi figurák, semmiképpen sem átlagemberek. Lekicsinyített emberek, de nem *kisemberek*: egy, a társadalomból kivonuló színész, egy ex-focikapus porszívóügynök, egy kapcsolati zavaros, a volt tanárnője után járó diák, randevúzós özvegyek, menekült szír család, gyilkosságba eső kiskamasz. Szinte mindegyikük a maga módján rendkívüli. Úgy térnek el az átlagostól, ahogyan paradox módon mindenki eltér tőle. Darvasi remekül oldja meg azt, hogy az átlagember regény terjedelmű történetéről lehántja az átlagosat, azt, ami sokakban közös, tehát potenciálisan unalmas – és éppen így kap novella-terjedelmű, hétköznapiak tűnő embereket mozgató, de rendkívüli történeteket. Mintha a novellák mögött hosszas kutatómunka húzódná. Mintha a szerző hosszasan tanulmányozta volna a falvak, kisvárosok szürkének látszó figuráit, hogy következetesen lepároljon mindent, ami átlagos bennük, azért, hogy ezt majd ki tudja vonni a történetekből.² Ami marad, az a hétköznapi keretben kimerevített rendkívüli, váratlan, meglepő, sőt, hátborzongató: a nyomozó, aki tudván tudja, hogy a gombapaprikás, amit eszik, potenciálisan mérgezett; a lány, aki mintegy bosszúból megöli a családon belüli erőszakot *elszenvedő* anyját; az elvált férj, aki új élettársától visszacsábítja magához immár az agyvérzéstől magatehetetlen feleségét.

A szerző sokszor kikacsint, ironikusan játszik rá azokra a becsontosodott, prüd és idegesítő társadalmi normákra, amelyek meghatározzák a novellák terét, keretét: „Jakabné három éve hagyta el a férjét, Jakabot, váratlanul és különösebb előjelek nélkül, aki pedig osztályvezető volt, komoly ember. [...] A környezetet fölzaklatta Jakabné döntése. Egy osztályvezetőt negyed évszázad után mégsem szokás egyik napról a másikra elhagyni.” (108–109.)

A szóválasztás („fölkaklatta”) és a mondatok hossza is jól jelzi azt a nyelvi fukarságot, amelyet a szerző végig játékban tart. De nemcsak amiatt érdekesek a fentihez hasonló reflektív, leíró részek. Mintha az elbeszélő tudatosan távolodna el a miliótól, amelyben szereplőit mozgatja, mintha ő maga felülről szemlélné az eseményeket. Nem vagyok benne egészen biztos, hogy ez jó döntés volt-e a történetek koherenciája és hitelessége szempontjából. Mindenesetre a narrátori hang ítéletet nem mond, többnyire a tényeket rögzíti.

Persze a rövid, pattogós mondatok a humor eszközként is szolgálhatnak: „Ha egy gombaszakértő gombamérgezés következtében hal meg, akkor az ember joggal gondolhatja, hogy valami nincs rendjén. A gombaszakértő felesége kora délelőtt értesítette a hatóságokat, hogy elhunyt a férje. Feltehetően gombamérgezés következtében.” Így kezdődik a kötet legelső novellája, s az ismétlés egyrészt hangulatteremtő funkcióval bír (érzékeltetni, hogy a feleség beszélt már a rendőrökkel, és hivatalos, tárgyias hangnemben mondta be az eset részleteit), másrészt némi angolos humort és nem utolsósorban iróniát is csempész a szövegbe. E humor, bár többször fel-feltűnik, nem válik meghatározóvá a kötetben, hiszen sokkal inkább olyan érzelmek és hangulatok uralják, mint a megrökönyödés, az elborzadás, a meghökkenés, a feszingés, sőt, néha a lemondás, az apátia. A kötetten végigvonuló irónia pedig korántsem valamiféle felszabadító, játékos darabja a szerző eszköztárának. Sokkal inkább a kifacsart, visszás élethelyzetek terméke.

A kötet mindezek ellenére nem mentes az apró hibáktól sem. Ha nyelvezetében nem is hatásvadász, címválasztásában mégiscsak sikerült annak lennie. Ahogyan Codău Annamária is megállapítja *Az év légiutas-kísérőjéről* kritikájában,³ a cím figyelemfelkeltő, bár maga a motívum olyannyira sokadlagos és mellékes a kötetben, hogy végtére is az az érzése az olvasónak, hogy szervesen kapcsolódik hozzá.⁴ Szintén Codău jegyzi meg, hogy az olvasás előrehaladtával „egyre több szöveg indul sejtető, baljóslatú mondat” – mely észrevétel egybevág egy fentebbi megjegyzéssel: a narrátori szólam néhol túlzottan elemelt, szervesen, krimielbeszélő-szerű, ami aláássa a szövegek intimitását. Természetesen az is megtörténhet, hogy tudatosan. A témák sokasága, azok mélysége és komolysága lehetetlenné is teszi, hogy a szerző folyamatosan intim, a cselekmény közvetlen közeléből „megszólaló” hanggal operáljon: van szó a kötetben családi és személyes titkokról, traumáról és bosszúról, a régi szerelmesben való csalódásról, gyilkosságról és öngyilkosságról, pletykáról és nem utolsósorban betegségről.

A fentiek tekintetében sem jelenthetjük azonban ki, hogy hatásvadászá válna a könyv, mivel az elbeszélő kivétel nélkül megértéssel fordul hősei

felé. Nem találunk a kötetben ítélezést az elbeszélő részéről, a hangnemet a tárgyiasság dominálja, még olyan szélsőséges esetekben is, mint amikor azt látjuk, hogy valaki önként adja oda az életét valamiért, amit a szemlélő nem is igazán érthet: „[Reiner] a munkásoknak is elszavalta a költeményt. Igazán jól sikerült az előadás, elégedett volt. [...] A végére ért. Reiner várt, végignézett a néma, még mindig nem mozduló munkásokon. Aztán arra gondolt, hogy amikor ütni kezdik, az bizonyosan olyan lesz, mint a nézők tapsa, amit már olyan régen hallott. És amit, az az igazság, hiába is akart, nemigen tudott elfelejteni.” (*Reiner verse*, 23.)

Az év légiutas-kísérője méltó születésnapra kötet. A novellák valóban mes-ternovellák, a tömörítés és a kimerevített jelenetezés bármikor tanítható lehetne velük. S bár az elbeszélői attitűd, az intimitás foka változó, a narrátor képes végig hitelesen szemlélni és bemutatni a vidéki porból felszedett, az átlagosságuktól megtisztított, önmagukban apró, mégsem kicsinyes, sőt meg-
rökönyítő, háborzongató, mégis hétköznapi történeteket.

JEGYZETEK

¹ Fehér Dorottya: „*A regényírásnál jobb állapotot nem ismerek*”, KULTer.hu, 2015. szeptember 11. Online: <https://www.kulter.hu/2015/09/a-regenyirasnal-jobb-allapotot-nem-ismerek>

² Bár az élettörténetek megtalálása és lepárlása is írói trouvaille: Darvasi egy Nyáry Krisztián által készített Buksó-epizódban említi meg, hogy *Az úr operaénekes lesz* sztoriját például készen kapta Oláh Zsuzsától, utána már csak formát kellett neki adnia. (Az említett rész a felvételben 32:20-nál.) *Darvasi László: A Darvasi mindig jobban fog, mint a Szív Ernő*. Online: <https://24.hu/kultura/2022/10/11/podcast-bukso-darvasi-laszlo-nyary-krisztian>

³ Codău Annamária: „mit tudunk mi a haldoklók gondolatairól?”, KULTer.hu, 2023. január 31. Online: <https://www.kulter.hu/2023/01/darvasi-laszlo-az-ev-legiutas-kiseroje-kritika/>

⁴ Maga a szerző így magyarázza a címadást: „A kötet mottójában két légiutas-kísérő beszélget, miközben a repülőgép épp Magyarország felett halad, ahol ezek a novellák történnek.” Dzubák Tamás: *Istennek van humora? – Látogatóban Darvasi László író otthonában*, kultúra.hu, 2022. október 17. Online: <https://kultura.hu/istennek-van-humora-latogatoban-darvasi-laszlo-iro-otthonaban/>